Unde a stat Episcopul Climent al Râmnicului (1735–1749) atunci când s-a refugiat în Munții Lotrului?

Pr. Nicolae Moga

Episcopia Râmnicului–Noul Severin a fost cârmuită de o seamă de ierarhi vrednici, care au făcut cinste acestui important scaun vlădicesc. Între aceștia, la loc de cinste îl pomenim pe Episcopul Climent[1], care este puțin cunoscut, întrucât manualele și lucrările de specialitate au acordat în paginile lor un spațiu destul de redus acestui vrednic ierarh, care a desfășurat o frumoasă activitate cărturărească și gospodărească în timpul celor 13 ani de păstorire.

Climent s-a născut în jurul anului 1685, în satul Pietrarii de Jos, ținutul Vâlcii, din părinții Paraschiva și Radu Modoran, iar unul dintre frați, Mihail, a fost preot, altul, Simeon, vătășel, iar o soră, Ștefana, monahie, fusese mai întâi preoteasă. A intrat în monahism la Mănăstirea Hurezi, iar administrația austriacă a Olteniei l-a numit în anul 1732 egumen al Mănăstirii Bistrița, frumoasa ctitorie a Craioveștilor, în fruntea căreia a stat până la data de 28 iunie 1735, când a fost ales episcop al Râmnicului, confirmat fiind ulterior de către împăratul de la Viena. Hirotonirea sa a avut însă loc abia în mai 1737[2]. După hirotonire, Episcopul Climent a mers la Sibiu, unde a depus jurământ de fidelitate față de împărat înaintea generalului comandant Wallis, întâlnindu-se și cu delegații brașovenilor[3].

1 Bibliografie selectivă pentru Episcopul Climent – a se vedea: Ghenadie Craioveanu (Enăceanu), *Condica sfântă*, București, 1886, pag. 149-155 (același text și în Biserica Ortodoxă Română, Anul IX (1885), nr. 1, pag. 40-41 și nr. 2, pag. 91-93); Nicolae Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiuni austriece (1716-1739)*, București, 1906, pag. 116-135; Athanasie Mironescu, *Sfânta Episcopie a Eparhiei Râmnicului Noului Severin în trecut și acum*, București, 1906, pag. 134-141; N. Iorga, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor*, ediția a II a, vol. II, București, 1930, pag. 105 și 112-113; Viața Bisericească în Oltenia, Anuar, Craiova, 1941, pag. 105; Pr. Nicolae Șerbănescu, Episcopii Râmnicului, în Mitropolia Olteniei, Anul XVI (1964), nr. 3-4, pag. 193-194; Gh. I. Moisescu, St. Lupșa și Al. Filipașcu, Istoria Bisericii Române, vol. II, București, 1958, pag. 191 (în această pagină s-au strecurat și câteva greșeli); Mircea Păcurariu, *Episcopul Climent al Râmnicului în Mitropolia Olteniei*, Anul XVII (1965), nr. 1-2, pag. 22-50; Eparhia Râmnicului și Argeșului, vol. I, Râmnicu Vâlcea, 1976, pag. 126; Eugen Petrescu, *Vâlcea – țara lupilor getici sau ținutul vâlcilor*, vol. II, Editura Conphys, 2007, pag. 79; Pr. Prof. Dr. Ion Gavrilă, *Muzica bisericească în ținutul Vâlcii*, Editura Roza Vânturilor, București, 2010, pag. 102-104.

2 Diac. Silviu Anuichi, „Relații bisericești româno-sîrbe din secolul al XVII –lea și al XVIII lea", în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XCVII (1979), nr. 7-8, p. 927, unde Părintele Silviu Anuichi face următoarea observație: „Se pare că atitudinea mitropolitului Vichentie de amânare a hirotoniei Episcopului Climent a fost dictată de impresia că noul episcop intenționează să proclame autonomia Episcopiei Râmnicului, transformându-o în mitropolie sufragană Patriarhiei Ecumenice, conform dorințelor anterioare ale episcopului Damaschin".

3 Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI-XVIII*, Sibiu, 1968, p. 130.

Păstorirea sa, începută cu multe frământări, a continuat în împrejurări și mai triste din cauza faptului că, în luna iunie 1737, Austria împreună cu Rusia au intrat în război împotriva Imperiului Otoman. Evenimentele militare au evoluat în așa fel încât trupele turcești, mult mai numeroase, au obținut victorii în teritoriile anexate de Imperiul Habsburgic prin pacea de la Passarowitz, printre care și Oltenia. Generalul Ghillany, care comanda trupele austriece, a fost nevoit să se retragă din cauza turcilor în Ardeal, trecând Carpații în a doua jumătate a lunii octombrie 1737. În ziua de 27 a aceleiași luni a anului 1737, s-a retras „și detașamentul rămas la Craiova sub comanda colonelului Salhausen, președintele administrației austriece”[4]. Odată cu retragerea lui, înceta și stăpânirea austriacă în Oltenia[5].

În acest moment al vieții Episcopului Climent, istoriografia a înregistrat multe opinii cu privire la hotărârea pe care a luat-o în ceea ce privește raportul său cu aceste imperii. În continuare, pe baza documentelor și a informațiilor credibile, vom încerca să ne exprimăm părerea cu privire la perioada din timpul războiului până în decembrie 1737 din viața Episcopului Climent.

Pomelnicul cel mare al Arhiepiscopiei Râmnicului menționează această perioadă din viața Episcopului Climent, precizând că: „Pentru că stăpânind nemții aceste cinci județe ani 21, când a fost la leat 7246 (1738) sculatu-s-au turcii cu război asupra nemților, și i-au bătut, și i-au scos din țara aceasta, și au ars Episcopia aceasta, sfânta biserică și toate casele de împrejur; și stricându-se toate, și surpându-se, i-au venit lucru de pustiire de istov și, nerămânând loc de locuință, au fugit acest părinte peste munte la Lotru, pentru că și ticăloșii de oameni din partea locului acestuia, câți scăpase netăiați și neorbiți, fugise prin munți și prin peșteri. Deci sfinția, sa văzându-și staulul risipit și rătăcit, mult plângând și amărându-se, vrea să treacă de acolo în Ardeal. Iar pe acea vreme, fiind domn la București Constantin Vodă, fiul lui Nicolae Vodă Mavrocordat, au scris la acest părinte să iasă din munți și să meargă să se închine turcilor și tătarilor, care vin să robească acea parte de loc și să nu rămâie picior de om; și cu multă groază ieșind și mergând, și închinându-se, au potolit zarva și robia ce vrea să fie, mult folos făcând la toată eparhia sa și petrecând în mâinile tătarilor și ale turcilor ani 2, iar la al treilea an făcându-se pace, cinstindu-se și întărindu-se cu ferman împărătesc al sultanului ce scrie mai sus (Mahmud Haan, *n.n.*) și viindu-și iară la scaun la Episcopie...”[6].

4 George Pomenește, *Biserica din Oltenia sub stăpânirea austriacă în Studii Vâlcene*, Editura Fântâna lui Manole, Râmnicu Vâlcea, 2006, p. 318.

5 Nicolae Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriece (1716-1739)*, București, 1906, p. 131.

6 Athanasie Mironescu, *Sfânta Episcopie a Eparhiei Râmnicului Noului Severin în trecut și acum, București, 1906, pp. 258-259;* Preotul Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din România*, București, 1907, vol. III, pag. 19.

Pe baza ştirilor cuprinse în pomelnicul Arhiepiscopiei, istoricul Nicolae Dobrescu comentează în lucrarea sa, dedicată acestei perioade, următoarele: „Într-un raport sosit la Viena în decembrie 1737, Lobkowitz se plângea contra episcopului de Râmnic (Climent, n.n.), care, după ce i se comunicase şi lui, trecuse împreună cu egumenul de la Govora şi cu câţiva preoţi la turci. Tot în decembrie 1737 Lobkowitz raportase că episcopul Climent îi trimisese două patente scrisori deschise adresate locuitorilor, clerului, poporului, nobililor de Domnitorul Mavrocordat şi de serachierul turc Mustafa Paşa, spre a se închina turcilor. Episcopul Climent întrebase pe Lobkowitz ce să facă şi acesta îl sfătuise să treacă în Ardeal cu tot avutul său; ceea ce episcopul nu făcu, ci se retrase, precum spune pomelnicul Episcopiei, în ţara Lotrului, iar episcopia, biserica şi casele de primprejurul ei fură arse. Pomelnicul în chestiune ştie însă să ne spună şi el că a scris Constantin Mavrocordat episcopului ca să iasă din munţi şi să se închine turcilor şi tătarilor, lucru pe care episcopul îl făcu, stând 20 de ani (zice pomelnicul, desigur, în loc de 2 ani) în mâinile turcilor şi tătarilor, până ce în al treilea an se încheie pacea”[7].

Atrocităţile pe care le făceau armatele turceşti şi tătărăşti în zona de munte a judeţului Vâlcea, unde se aflau 3.000 de militari austrieci[8], se întâmplau din cauza faptului că Oltenia era supusă turcilor în afară de judeţul Vâlcea, ai cărui locuitori nu au făcut încă actul supunerii. De aceea, Tos Paşa din Craiova intenţiona să pornească cu armată „să robească şi să tae şi să stingă pe tot norodul din partea muntelui”, iar Episcopul Climent, după ce a ieşit din munţii Lotrului, fiind la Craiova în februarie 1738, a intervenit pentru ei în două rânduri, pentru a îmblânzi pe conducătorul otoman, fiind astfel un „mijlocitoriu de pace şi îmblănzitoriu de cumpliţii oşteni”[9].

Referitor la aceste triste împrejurări în care s-a aflat Episcopul Climent, Nicolae Iorga scria: „Războiul îl apucă îndată şi el, cuprinzând în sine toată nemulţumirea clerului oltean, a boierimii oltene, a ţării oltene îndeobşte, împotriva unei cârmuiri de stoarcere şi jignire, deşi în precise şi fine vorbe apusene, se puse sub scutul turcilor. La 1739 întorcându-se la Râmnic, el găsea numai ruine, dar, ca mângâiere, stăpânire românească şi ortodoxă”[10].

Distinsul cărturar şi neobositul cercetător, Preacuviosul Părinte Arhimandrit Veniamin Micle de la Sfânta Mănăstire Bistriţa Vâlcii menţionează că, în timpul războiului dintre Rusia şi Austria împotriva Turciei, oraşul Râmnicu Vâlcea a fost ocupat de oştile turceşti, iar Climent s-a refugiat în Munţii Lotrului[11].

Episcopul Climent apare şi în unele soboare de judecată din încredinţarea domnilor ţării, pentru întărirea sau hotărnicia unor moşii. De exemplu, la data de 22 iunie 1743, el a făcut parte, din porunca lui Mihai Racoviţă, dintr-un sobor de judecată împreună cu ispravnicul Argeşului, Sandu Bucşenescu, vornicul Radu Olănescu şi alţii, în vederea alegerii munţilor Paraginosul şi Fratoşteanul, pentru care locuitorii de pe Lotru aveau „pricină şi gâlceavă” cu cei din Ciocadia-Gorj[12].

7 Nicolae Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupaţiunii austriece (1716-1739)...*, p. 132 şi anexele pp. 211, 212.

8 Stefan Papacostea, *Oltenia sub stăpânirea austriacă*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1998, p. 309. Autorul precizează că: „Rămânea încă nesupusă regiunea de munte, în nordul judeţului Vâlcea, acolo unde austriecii reuşiseră să-şi menţină trupe, care păzeau comunicaţiile cu Transilvania”; Mircea Păcurariu, „Episcopul Climent al Râmnicului”, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVII (1965), nr. 1-2, pp. 27-28.

9 Mircea Păcurariu, *Episcopul Climent al Râmnicului...*, p. 28.

10 N. Iorga, *Istoria Bisericii şi a vieţii religioase a românilor*, ediţia a II-a, vol. II, Bucureşti, 1930, p. 105.

11 Arhim. Veniamin Micle, „Egumenul Climent Bistriţeanul, Episcopul Râmnicului”, în *Cultura Vâlceană*, anul XIII (2020), nr. 171, octombrie, p. 11.

12 T. G. Bulat, *Contribuţiuni documentare la istoria Olteniei, = secolul*

Față de mărturiile documentare veridice de mai sus, prin care suntem încredințați că Episcopul Climent a părăsit Episcopia Râmnicului și s-a refugiat în munții Lotrului, ne punem întrebarea firească: unde a stat acest vlădică până în decembrie 1737, pe timp de iarnă, când a ieșit din munții Lotrului, sau la ce persoană a fost adăpostit, preot probabil, dintr-o așezare de pe Valea Lotrului? Aici, în munții Lotrului, pe care probabil îi cunoștea, a primit scrisoare de la domnitorul Constantin Mavrocordat, prin care-l sfătuia să iasă din munți și să se închine turcilor și tătarilor, ca să scape țara de pustiire[13], iar episcopul, fiind bine sfătuit, a ascultat de domnitor.

Această întrebare m-a frământat multă vreme și am găsit un posibil răspuns. În inventarul Parohiei Voineasa a existat o categorie de cărți donate și predate Muzeului Județean Vâlcea în anul 1975, printre care se afla și o Sfântă Evanghelie, tipărită de Episcopul Climent la anul 1746, cu coperți de piele. În dreptul acestui obiect sacru de inventar, se menționa că această carte a fost donată bisericii din Voineasa de către Episcopul Climent al Râmnicului[14]. Acest gest al ierarhului a fost făcut, presupunem noi, în amintirea și recunoștința față de locuitorii sau față de preotul satului pentru timpul petrecut în această zonă în vremea pribegiei, în Voineasa de pe Valea Lotrului, anume în 1737, când a fost sfătuit de generalul principe al trupelor din Ardeal, Lobkowitz, să treacă în Ardeal cu tot avutul său. Se cunoaște foarte bine că prin Voineasa – prin Vama Cucului – se făcea destul de ușor legătura cu cei din Transilvania. Episcopul Climent fiind în Munții Lotrului (Voineasa *n. n.*), a primit invitația de la Constantin Mavrocordat să iasă din munți și să se închine turcilor și tătarilor, lucru pe care l-a făcut[15]. Starea de conservare a cărții nu este una foarte bună. Nu ni se precizează anul donației, însă prezența acestei cărți în inventarul bisericii din Voineasa poate aduce o lămurire cu privire la locul de adăpostire al Episcopului Climent în munții Lotrului.

Sfânta Evanghelie, Râmnic, 1746, împreună cu alte cărți de cult ale parohiei au fost predate Muzeului Județean Vâlcea în anul 1975 și se găsesc depozitate și păstrate la Mănăstirile Hurezi, Govora și Bistrița, alături de alte valori bibliofile din cadrul Eparhiei Râmnicului. Astăzi sunt cercetate de specialiști cu mult interes, care descoperă în cuprinsul lor noi valori importante cu privire la viața și faptele oamenilor acelor vremuri, îmbogățind cultura națională.

XVI, XVII și XVIII, Râmnicu Vâlcea, 1925, pp. 118-120; Mircea Păcurariu, *Episcopul Climent al Râmnicului...*, p. 27; Comori Arhivistice Vâlcene, catalog (1567-1800), București, 1985, vol. II, p. 99.

13 Mircea Păcurariu, *Episcopul Climent al Râmnicului...*, p. 27

14 Pr. Nicolae Moga, „Însemnări pe cărțile de cult care au aparținut Parohiei Voineasa-Vâlcea", în *Renașterea*, Anul XX (2009), ianuarie-martie, p. 22, Pr. Nicolae Moga, „Biserici dispărute de pe Valea Lotrului" în *Cultura Vâlceană*, Anul VIII (2015), nr. 113 (august), p. 7. Sfânta Evanghelie are o predoslovie care îi aparține Episcopului Climent, fiind adresată domnitorului Constantin Mavrocordat. Se ocupă în general de Sfânta Evanghelie, explicând simbolismul celor patru evangheliști. Laudă apoi râvna lui Constantin Vodă în privința tipăririi cărților.

15 N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia...*, p. 133.